

Nicolas Bouvier: *L'usage du monde*

ARNE MELBERG

Nicolas Bouvier forlod Genève i juni 1953 for sammen med vennen og tegneren Thierry Vernet at begive sig ud på en rejse. De har penge til nogle måneder, en lille Fiat, en båndoptager, kamera, notesbøger. (Hvis man vil have et glimt af hvordan det kan have set ud under rejsen, kan man klikke sig frem til Lausanne kunstmuseum, hvor der findes en dokumentation af Bouvier som fotografisk kunstner: www.elysee.ch). Rejsen bringer dem til Makedonien, Anatolien, Iran, Pakistan, Afghanistan. Bouvier er 24 år da han begiver sig af sted, og det varer ti år inden han bliver færdig med bogen om sin store rejse, *L'usage du monde* (1963), hvilket kan betyde "brüngen af verden", men også har en klang af "knowhow"; den findes oversat til engelsk som *The Way of the World* (1992) og til norsk som *Bruken av verden* (2001). Den kan vel kaldes en klassiker i den fransksprogede rejselitteratur, og efter min mening er det kun rejselitteraturens usikre position inden for "litteraturen", som har forhindret den i at blive regnet til den moderne prosas poetiske mesterværker.

Bouvier improviserede sig frem gennem Asien med småjobs og forslagelser, som bogen formidler som episoder, billeder, glimt. Disse indledes som regel med en rubrik, som meddeler sted eller måske navn, mere sjældent en datering. Den lange rejse består ikke, i erindringerne, af nogen episk eller kontinuerlig fremadskriden, snarere af afbrydelser i tid. Beretningen handler om det der sker når den rejssende standser op, om rejsens pauser mere end om selve rejsen. Sporadisk findes der også kursiverede optegnelser fra nedskrivningens nu-situation, "seks år senere". Rubriceringen af de forskellige episodebilleder markerer ingen fremadskriden, og her findes ikke det landkort, som rejsebeskrivelsen ellers plejer at hjælpe os med. I stedet noteres det der ken-

detegner øjeblikket: en årstid eller måned eller simpelthen et klokkeslæt: "Kandahar, klokken tre om morgenen". Eller bare: "Lidt senere". Læseren tvivler om om denne tekst er en fragmentarisk dagbog. Eller måske glimtvis forsøg på at rekonstruere en rejse. Eller måske en collage, hvor hver enkelt del består af rejsens hvilepunkter, men hvor helheden alligevel danner selve rejsen.

Den sidste episode er lokaliseret til den afghanske grænse. Vi læser at fortælleren efter et og et halvt års rejse, den 5. december midt på dagen, har nået foden af Khyberpasset. Der standser han op, løfter blikket fra grænseposten og betragter landskabet:

Bjerget gjorde ingen unødige bevægelser. Det steg og hvilede, steg endnu mere, med mægtige afsatser, brede skråninger, klippevægge, der var facetslebne som juveler. På de højderygge, der lå tættest på, skinnede tåmene på de pathanske fæstninger, som om de var gnedet i olie; høje, lysegule bjergskråninger rejste sig bag dem og kammede over i skyggefulde dale, hvor frit svævende ørne stille forsvandt. Derefter sorte klippevægge, som skyerne klæbede sig fast til som uld. På toppen, tyve kilometer fra min bænk, frådede sparsomt bevoksede højsletter af sol. Luften var utrolig gennemsigtig. Stemmen rakte langt. Jeg hørte barneskral højt oppe fra en gammel nomadevej, og en raslen af sten under hovene på de usynlige geder genlød i hele bjergpasset som krystalklare ekkoer. Jeg sad helt ubevægelig det meste af en time og var beruset af dette apollinske landskab. Foran denne umådelige ambolt af jord og klippe var det, som om anekdotens verden ophævedes. Bjergets omfang, den klare decemberhimmel, den lune middagstemperatur, vandpibens knitren, ja selv småmonterne, der klirrede i min lomme, blev til elementer i et teaterstykke, hvor jeg havde kæmpet mig gennem alskens forhindringer og alligevel formået at udføre min rolle for en vis tid (s. 373).

Bouvier runder så dette bemærkelsesværdigt frosne øjeblik af med at konstatere at det dog ikke består, at "intet af den slags kan man tilegne sig for bestandigt":

Verden trænger ind i én som et vand og låner én sine farver for en tid. Trækker sig derefter tilbage og konfronterer atter én med det tomrum, man bærer i sig, med den fundamentale utilstrækkelighed ved sjælen, som man nødvendigvis må lære at omgås, at bekæmpe, og som paradoksalt nok måske er vores stærkeste drivkraft. (s. 374)

Jeg har citeret udførligt for at give indtryk af hvad det er der sker når Bouvier standser op. Den rette betegnelse for det forekommer mig at være et benådet øjeblik eller en *epifani*, dvs. en slags åbenbaring, en illumination med sakrale dimensioner. Der er naturligvis tale om en sekulariseret epifani, som går over i filosofiske refleksioner over livets ubestændighed og nødvendigheden af moralsk at håndtere den meningsløshed som afløser det øjeblik, der jo skildres som mættet med mening. Bouviers benådede øjeblik lades imidlertid ikke blot af den forestående afsked, men i lige så høj grad af det der er

gået forud: Øjeblikket er en pause i rejsens kontinuitet eller en tilføjelse mellem rejsens forskellige stationer. Taget på ordet består hvert lille afsnit i Bouviers store collage af pauser og potentielle øjeblikke, hvor hans prosa kan dvæle, præcist som hans unge jeg en gang standsede op på sin rejse. Givetvis bevæger Bouvier sig både i geografien og i tiden. Ikke så få afsnit skildrer rejsens genvordigheder, i særdeleshed når han og kammeraten forsøger at få den genstridige Fiat til at bevæge sig over persiske og afghanske bjerge. I lige så høj grad er den episke bevægelse afmonteret til løsrevne situationer mens rejsens prosa er fragmenteret til poetiske øjeblikke. Rejsen var, kan man antage, nok så prosaisk da den fandt sted; men Bouvier anstrenger sig for at konstruere en poetisk holdning til skrivningens erindringsbilleder. Rejsens poesi betinges således ikke bare af rejsen, men lige så meget af erindringen; og erindringen manøvreres af skrivningen.

L'usage du monde kan læses som gentagne forsøg på at finde frem til disse poetisk benådede øjeblikke.

Her er afslutningen på et fragment hvor den unge Bouvier holder pause:

Og så, efterhånden som nerverne slapper af og solen går ned, indtræffer denne overvældende træthed, denne lyst til at tage fat på og elske sit liv, der pludselig griber én, og som med en dybde, man normalt ikke er i kontakt med, frigør en voldsom livskraft, man ikke ved, hvad man skal stille op med. Hvis det endnu var muligt for én at bevæge sine lemmer, ville man rejse sig op og danse. Hjertet – denne følelsepumpe – falder snart til ro; man kan mærke det slå trofast under ribbenene, denne store muskel, man har givet ny styrke. (s. 269)

Dette eksempel peger, nøjagtigt som mit første, mod det ophøjede sublime, men i et fysisk register: Det han beskriver, genkender man som præludierne til en indsovning, en banal situation som Bouviers erindringsarbejde lader med en dignitet som man får lyst til at kalde eksistentiel. Enkle omstændigheder i et fysisk register: et hjerteslag er tilstrækkelig for den skrevne erindring. Eller en duft eller en smag. Som nogle sider længere fremme, i det sidste fragment fra Iran, med overskriften "Balutchi-ørkenen":

Natten var blå, ørkenen var mørk og fuldstændig stille, og vi sad i vejkanten, da en lastbil på vej fra Iran standsede foran os. Hilsener, småsnakken. En af de mænd, der sad oven på sækkene, tumlede ned for at hilse på os, han holdt godt fast i en rejsetaske af kunststof. Han åbnede den og rakte hver af os en pakke cigaretter af mærket *Ghorband*, tynde, med bleg persisk påskrift for enden, udsøgt smag, lidt bitter med en ypperlig aroma af sorg, slid og glemsel som Persien selv. (s. 274)

Her er den eksistentielle dimension nedtonet, som den oftest er i Bouviers erindringsbilleder, der i stedet forsøger at koncentrere et billede, hvor den fremmede kultur så at sige er blevet integreret i den rejsendes fysiske erfaring. Når den unge Bouvier ryger sin persiske cigaret inhalerer han en kultur og selve akten, rygningen, bliver et fysisk påtageligt billede af den rejsendes interaktion med det fremmede. Den prosa, han skriver om dette, sætter tempoet ned samtidig med at den rejsende standser for at holde pause. Rejselitteraturens store tema – mødet mellem den rejsende og det fremmede – koncentre-

res i et prægnant øjeblik, hvor den rejsende Bouvier opfyldes af det fremmede i takt med at skribentens prosa lades med poesi.

På dansk ved Max Ipsen

Alle franske citater er oversat af Adam Ægidius efter Nicolas Bouvier: *L'usage du monde*, Droz, Genève, 1999.